

POLOŽAJ NARODNIH SKUPNOSTI PRIPADNIKOV NARODOV NEKDANJE SFRJ V SLOVENSKEM ŠOLSTVU

Jaka KLUN,^I Klara SKUBIC ERMENC^{II}

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Položaj narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v slovenskem šolstvu

Članek prinaša rezultate raziskave, izvedene med predstavniki zvez kulturnih društev pripadnikov narodov nekdanje SFRJ. Na osnovi polstrukturiranih intervjujev smo ugotavljali, kako sogovorniki ocenjujejo položaj svojih skupnosti v šolstvu in kaj od njega pričakujejo. Rezultati so interpretirani s perspektive multikulturnih politik, ki se v Sloveniji oblikujejo glede na različne pravne statuse narodnih skupin in skupnosti. Rezultati kažejo na odsotnost jasne politike izobraževanja za učence pripadnike narodov nekdanje SFRJ, do česar se sogovorniki kritično opredelijo.

KLJUČNE BESEDE: multikulturna izobraževalna politika, narodne skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ, učenci priseljenci

ABSTRACT

The Position of Nations of Former Yugoslavia in the Slovenian Education System

The article presents the findings of a study conducted among the representatives of cultural associations of former Yugoslavia's constitutive nations in Slovenia. Semi-structured interviews were conducted to gain insight into the representatives' views on their nations' situation in Slovenian education, including their expectations regarding education. The results are interpreted from the perspective of emerging multicultural educational policies categorized according to the different legal statuses of the ethnical groups in Slovenia. The results indicate a lack of clear policy, causing the respondents to express several concerns.

KEYWORDS: multicultural education policy, national communities of former Yugoslavia's constitutive nations, immigrant students

^I profesor pedagogike in andragogike (UN), magistrski študent, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta; klun.jaka@gmail.com; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5146-6498>

^{II} dr. pedagoških znanosti, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta; klara.skubic-ermenc@ff.uni-lj.si; ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3153-7540>

UVOD

Slovenija je do svoje večkulturnosti zelo zadržana, saj na ustavni ravni zagotavlja kolektivne pravice le madžarski in italijanski narodni skupnosti, na zakonski pa še romski. Med slovenskimi manjšinskimi skupnostmi pa so številčno sicer najbolj zastopane skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ, to so Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi (Deklaracija Republike Slovenije, 2011), ki imajo v slovenskem prostoru posebno mesto. Že pred osamosvojitvijo je bila leta 1991 sprejeta Izjava o dobrih namelih, s katero je slovenska država zagotovila »vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja« (Valentiničič, 2018: 12), a posebne pravice takrat zanje niso bile predvidene. Kasneje so bile večkrat sprožene pobude za priznanje in poimensko vključenost v ustavo, a so bile vedno neuspešne.

Manjšinsko varstvo je v Sloveniji urejeno na različnih ravneh (Obreza, 2010), kar se odraža tudi v različnih poimenovanjih etničnih manjšin. Termin »skupnost« (v nasprotju s skupino) pogosto označuje višjo raven zaščite in se zato uporablja za madžarsko, italijansko in romsko skupnost. Za pripadnike narodov nekdanje SFRJ povsem enotnega poimenovanja ne poznamo (Obreza, 2010; Ribičič, 2004), v članku pa uporabljamo termin »narodna skupnost«, pri čemer se sklicujemo na Deklaracijo Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (2011). S podpisom deklaracije se je državni zbor zavezal k materialni podpori in podpori pri uveljavljanju pravnih okvirov skupnostim. Valentiničič (2018) opozarja, da v izjavi ni zaveze k sprejetju posebnega zakona o zaščiti teh skupnosti. Predlog zakona o uresničevanju kolektivnih kulturnih pravic pripadnikov narodov nekdanje SFRJ je bil leta 2017 sicer vložen v proceduro, a te do sedaj ni uspešno preстал.

Članek vsebuje rezultate raziskave, izvedene med predstavniki zvez kulturnih društev konstitutivnih narodov nekdanje skupne države (Kržišnik Bukič, 2014; Valentiničič, 2018). V teoretičnem uvodu sintetiziramo pristope, ki so bili oblikovani v času samostojne države glede odnosa do večkulturnosti, v osrednjem delu pa prikazemo, kako predstavniki zvez kulturnih društev ocenjujejo položaj svojih skupnosti v družbi in šolstvu in kaj pričakujejo od vzgojnoizobraževalnega sistema.

ŠTIRI MULTIKULTURNE IZOBRAŽEVALNE POLITIKE V SLOVENIJI

Slovenski vzgojno-izobraževalni sistem se na večkulturnost odziva postopoma. Ta postopnost se kaže v neenotnih pristopih k obravnavi različnih manjšinskih etničnih skupin in skupnosti. Glede na pravni status ciljne skupine je mogoče ločiti štiri pristope, recimo jim multikulturne politike. Pokazali bomo, da se te politike razlikujejo zlasti v razmerju med politiko pripoznanja in politiko redistribucije ter v koncipiranju vloge pouka slovenskega in drugih jezikov.

1. Vzgoja in izobraževanje na narodnostno mešanih območjih: dvojezičnost in medkulturni dialog

Slovenija je ob osamosvojitvi prevzela vse obveznosti do italijanske in madžarske manjšine, kot so za ti skupnosti veljale v času SFRJ, in tako Ustava Republike Slovenije določa, da imata obe narodni skupnosti ne glede na število njihovih članov pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku, upoštevajoč kulturne značilnosti in identiteto. V šolah na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, spodbujajo medkulturni dialog in duh sožitja med narodi. V odnosu do obeh skupnosti je prepoznati politiko pripoznanja (Fraser, 1996; Fraser, Honneth, 2003), ki na razmeroma¹ celosten način udejanja načelo medkulturnosti (Skubic Ermenc, 2006), ki poudarja izobraževanje v materinščini in ohranitveni model dvojezičnosti² (Crawford, 2002), pa tudi krepitev narodne identitete ter spodbujanje sožitja med večinskim in manjšinskim prebivalstvom. Tudi s programskimi in didaktičnimi prilagoditvami sta vzpodbujana sožitje in dialog med dvema narodoma (Zorman, Zudič Antonič, 2006). Takšen pristop je blizu multikulturni vzgoji, ki jo lahko po klasifikaciji Sleeter in Granta (2007) umestimo v t. i. »model usmerjenosti h kreptvi medosebnega razumevanja«. Model se teoretsko napaja zlasti pri humanistični psihologiji, ki izpostavlja pomen kakovostne komunikacije in sodelovanja med pripadniki različnih kultur ter odpravo stereotipov in predsodkov. Ima pa tudi značilnosti modela, imenovanega »usmerjenost k študiji posameznih skupnosti« (Sleeter in Grant, 2007), saj imajo vsi učenci na narodno mešanih območjih priložnost spoznavati tudi kulturo manjšinske narodne skupnosti.

2. Vzgoja in izobraževanje učencev Romov: kompenzacija socializacijskih primanjkljajev in spodbujanje prehoda v slovensko kulturo

Kolektivne pravice romske skupnosti so opredeljene z zakonom (Komac & Barle Lakota, 2015). Formalnopravni okvir vzgoje in izobraževanja učencev Romov odraža predvsem redistributivno politiko (Fraser, 1996; Kymlicka, 2005),³ ki se kaže v zagotavljanju dodatnih sredstev šolam za učbenike in učila (Zakon o organizaciji, 1996; Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2011), v prilagajanju normativov in standardov ter v konceptu kompenzacije socializacijskih, jezikovnih, učnih in razvojnih primanjkljajev teh učencev. Mestoma je zaslediti tudi ideje ohranjanja kulturne identitete

-
- 1 Njihove pravice – z nekaj izjemami – niso univerzalne, ampak lokalno omejene na zakonsko opredeljena narodnostno mešana območja, saj Slovenija razvija t. i. rezervatni tip zaščite manjšin (Komac et al., 2012).
 - 2 Temeljni namen ohranitvenega modela dvojezičnosti je razviti učenčevo polno zmožnost v maternem in drugem jeziku ter ga usposobiti za polno delovanje v svoji in večinski kulturi (Crawford, 2002).
 - 3 Politika redistribucije ali prerazporeditve naslavlja problem družbenoekonomskih nepravilnosti, ki koreninijo v ekonomski strukturi družbe, in kot protiukrep predlaga prerazporeditev sredstev, ki bodo zmanjšale razredne razlike med skupinami. Politika pripoznanja pa naslavlja problem kulturne nepravilnosti, ki izhaja iz družbenih vzorcev reprezentacije, interpretacije in komunikacije. Zato kot protiukrep predlaga kulturno in simbolno spremembo, pozitivnejše vrednotenje manjšinskih skupin (Kymlicka, 2005).

in spoštovanja romske kulture, a daleč od ravni operacionalizacije, kot je značilna za italijansko in madžarsko narodno skupnost. Nekaj skromnih elementov politike pripoznanja se odraža v učnem načrtu za izbirni predmet Romska kultura (Novak, 2008), šolam pa so na voljo tudi romski pomočniki, ki predstavljajo vez med romsko skupnostjo in šolo (Brezovar et al., 2014). Z romskimi pomočniki je pridobil na veljavi tudi romski jezik, vendar ima ta predvsem vlogo premoščanja vrzeli med slovenščino in romščino⁴ – razvoj gre v smeri t. i. prehodnega, in ne ohranitvenega modela dvojezičnosti (Crawford, 2002). Tak pristop lahko po Sleeter in Grantu (2007) umestimo v model »usmerjenosti k poučevanju netipičnih in kulturno drugačnih učencev«, usmerjen na učence, ki se zaradi svojega manjšinskega ali socialnega statusa soočajo s primanjkljaji. V ospredju politike je torej ideja kompenziranja primanjkljajev, in ne ohranjanja romske kulture. Slednja se uporabi kot sredstvo, ki naj bi omogočalo postopen prehod v večinsko kulturo.⁵

3. Vključevanje učencev priseljencev v sistem vzgoje in izobraževanja: potopitev v slovenski jezik

Po vstopu Slovenije v EU se je v Sloveniji začela razvijati že tretja multikulturna politika. Njen začetek lahko postavimo v leto 2007, ko je bila sprejeta Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2007). Strategija definira več skupin učencev priseljencev,⁶ med katere pa vključi nenavadno mešanico

4 Kot poudarja Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji: dopolnilo k Strategiji 2004 (Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2011: 10), bo romski pomočnik »predstavljaj neke vrste most med vrtcem oziroma šolo ter romsko skupnostjo«.

5 Sleeter in Grant (2007) ločita med petimi modeli: (1) Usmerjenost k poučevanju netipičnih in kulturno drugačnih učencev; (2) Usmerjenost h krepitvi medosebnega razumevanja; (3) Usmerjenost k študiju posameznih skupnosti; (4) Usmerjenost k vzgoji za multikulturnost; (5) Usmerjenost k vzgoji za multikulturnost in socialno pravičnost. Zadnja dva, ki ju v naši klasifikaciji ne omenjamo, povezujeta vidika kulturne raznolikosti in človekovih pravic, posebej izpostavljata spoštovanje alternativnih življenjskih izbir; poudarjata pomen dvo oz. večjezičnosti, raznolikost osebja ipd. Peti model je najbolj družbeno kritičen, ker povezuje vprašanja medkulturne vzgoje z vprašanji razreda in rase, njegovi zagovorniki pa terjajo radikalno reformo na ravni organizacije sistema, kurikuluma, didaktičnih pristopov, ocenjevanja in izobraževanja učiteljev.

6 Termin »učenci/otroci priseljenci« se je uveljavil kasneje, s Smernicami za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012), kar se je odrazilo tudi v Zakonu o osnovni šoli (2016) ter v Pravilniku o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013). Ostala zakonodaja na področju vzgoje in izobraževanja uporablja termin »tujec«, pri čemer se opira na Zakon o tujcih (2021), po katerem je tujec vsakdo, ki nima državljanstva Republike Slovenije (2. člen), medtem ko je v 6. členu Resolucije o migracijski politiki Republike Slovenije (2002), skladno z definicijo OZN (Bučar Ručman, 2014), med priseljence uvrščen vsakdo po preteku enega leta od prijave prebivališča v Republiki Sloveniji. Dokumenta Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2007) in Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (Zavod RS za šolstvo, 2012) pa kot učence priseljence razumeta tudi tiste, ki v Sloveniji prebivajo manj kot leto dni, saj iz te definicije izhajajo tudi pravice do prilagojenega ocenjevanja in do učenja slovenskega jezika.

učencev (Skubic Ermenc, 2010). V definiciji so se znašli tudi »priseljenci s slovenskim državljanstvom: osebe, ki živijo v Sloveniji od rojstva oz. imajo državljanstvo.« (Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2007: 8). Odločitev, da se med priseljence vključi tudi državljane, je mogoče razumeti v smislu zavedanja, da slovenščina ni materinščina vseh državljanov Slovenije, zaradi česar ti pri pouku potrebujejo posebno skrb. A ta skrb se v operativnih rešitvah izvaja zgolj za učence, ki v državi živijo največ dve leti (Zavod RS za šolstvo, 2012; Pravilnik o preverjanju, 2013; Pravilnik o prilagoditvah, 2018; Pravilnik o tečaju slovenščine, 2018). Glede na to, da je največ teh državljanov dejansko pripadnikov narodnih skupnosti nekdanje SFRJ, se vendarle zdi, da je takšno definicijo mogoče razumeti predvsem kot odraz nepripravljenosti države na pravno-formalno ureditev kolektivnih pravic teh skupnosti.

4. Odziv na kulturne pravice pripadnikov narodov nekdanje SFRJ: meddržavne pogodbe in učenje materinščin

Pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v treh opisanih politikah torej ni opaziti, oziroma so za politiko »zanimivi« izključno v primeru, da v družbo »še niso povsem integrirani« (Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2007: 9). Integrirani pripadniki teh narodov, torej državljani Slovenije, katerih narodne skupnosti živijo na ozemlju Slovenije stoletja ali vsaj več generacij, pa so zaradi problematičnega koncepta avtohtonosti, ki vzpostavlja etnični ekskluzivizem (Josipovič, 2014; Šumi & Josipovič, 2008), bolj ali manj nepripoznani (Bingham, 2001; Rutar, 2018) ter neredko podvrženi predsodkom in diskriminaciji (Brezigar, 2012). Do pozitivnih premikov je sicer prišlo v zadnjih letih, ko so hrvaščina, srbsščina in makedonščina pridobile status obveznega izbirnega predmeta v osnovni šoli (Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport, b. l.). Na osnovi meddržavnih pogodb jim je omogočen tudi pouk materinščin (Evropska komisija, 2018). V tem primeru si odgovornost delita izvorna država (ki priskrbi in plača učitelje) in Slovenija (ki zagotovi brezplačne prostore za učenje v šolah). Vendar pa nekateri podatki kažejo, da se za učenje materinščin ne odloča veliko otrok in družin (Kocbek, 2018; Vižintin, 2019). O učni uspešnosti pripadnikov narodnih skupnosti nekdanje SFRJ pa vemo zelo malo. Nedavno izvedena populacijska raziskava (Cankar, 2020) kaže, da so učenci priseljenci manj učno uspešni in da potrebujejo dve generaciji, da dosežejo izobrazbeno raven večinskega prebivalstva. Josipovič (2019) pa po drugi strani v študiji, ki zajema prebivalce Mestne občine Ljubljana, ugotavlja, da se po osamosvojitvi izobrazbena struktura med tistimi prebivalci, ki med predniki nimajo priseljencev, vseskozi izboljšuje, medtem ko za generacije s priseljsko izkušnjo to ne velja.

METODOLOGIJA

Raziskovalni problem in vprašanja

Pripadniki narodnih skupnosti nekdanje SFRJ imajo torej zelo omejene kolektivne pravice na področju vzgoje in izobraževanja. Formalno možno, a v praksi redko prisotno, je učenje materinščin, ki poteka izven pouka in zato ni del programov formalnega izobraževanja. Učenci zadnjega vzgojno-izobraževalnega obdobja v osnovni šoli lahko v okviru izbirnih predmetov izbirajo tudi med tremi jeziki narodov nekdanje SFRJ, toda učni načrti ne razlikujejo med učenci, ki so jim ti jeziki materni, ter učenci, ki so jim ti jeziki tuji (Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport, b. l.). Sicer so kulture narodov nekdanje SFRJ v izobraževanju prezrte, njihovi pripadniki pa v šolstvu prepoznani le v primerih, ko slovenskega jezika še ne obvladajo v zadostni meri. Zanimalo nas je, kako takšen položaj razumejo in ocenjujejo vodstveni člani kulturnih zvez narodnih skupnosti nekdanje SFRJ sami ter česa si na področju izobraževanja želijo. Raziskovalni problem smo razčlenili na naslednja raziskovalna vprašanja:

R1. Kako pripadniki narodov nekdanje SFRJ gledajo na ambivalentnost države do priznanja statusa narodne skupnosti?

R2. Kako pripadniki narodov nekdanje SFRJ ocenjujejo definicijo priseljenca v Strategiji vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji?

R3. Kako pripadniki narodov nekdanje SFRJ ocenjujejo možnosti, ki jih zagotavlja obstoječi vzgojno-izobraževalni sistem na področju varovanja kulturnih pravic skupnosti, in kje vidijo prostor za izboljšave?

R4. Kako pripadniki narodov nekdanje SFRJ razumejo medkulturno vzgojo v javnih šolah in kaj jim pomeni v relaciji do odnosa njihove skupnosti z ostalimi?

R5. Kako pripadniki narodov nekdanje SFRJ ocenjujejo učno uspešnost svojih pripadnikov in kakšne so njihove izkušnje na tem področju?

Raziskovana populacija

Z vprašanji smo se obrnili na kulturne zveze vseh narodnih skupnosti narodov nekdanje SFRJ v Sloveniji in na Zvezo zvez kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti razpadle SFRJ v Sloveniji. Prejeli smo odgovore petih respondentov, ki prihajajo iz naslednjih organizacij: Bošnjaške kulturne zveze Slovenije, Zveze črnogorskih društev Slovenije, Zveze Srbov Slovenije, Zveze hrvaških društev v Sloveniji

in že omenjene Zveze zvez kulturnih društev. Naši sogovorniki so bili predsedniki in podpredsedniki, v enem primeru pa član. Zaradi zagotavljanja anonimnosti za vse sogovornike uporabljamo moški slovnični spol, ne glede na dejanski spol sogovornika. Vključene so skoraj vse skupnosti (bošnjaška, črnogorska, makedonska, hrvaška in srbska), izjema je le albanska skupnost, kjer sogovornika nismo uspeli pridobiti. Gre torej za namenski vzorec, katerega temeljna značilnost je, da ga tvorijo sogovorniki, ki so najboljše informirani o proučevani temi (Vogrinc, 2008: 56).

Metodologija

Opravili smo kvalitativno raziskavo in izbrali tehniko polstrukturiranega intervjuja: oblikovali smo enoten nabor odprto zasnovanih vprašanj, ki smo jih sproti dopolnjevali s podvprašanji (Vogrinc, 2008: 109). Intervjuje smo izpeljali v obdobju med novembrom 2019 in aprilom 2020. Ker je zaradi epidemije Covid-19 raziskovalno delo zastalo, smo v oktobru 2021 anketirance ponovno kontaktirali in jih prosili za morebitne dopolnitve in ponovno verifikacijo odgovorov. Zagotovljena jim je bila anonimnost, zato iz odgovorov narodna pripadnost posameznega sogovornika ni razvidna – oznake respondentov so naključne.

Odgovori so bili posneti in nato transkribirani. Zbrani podatki so bili obdelani po načelih kvalitativne metodologije pedagoškega raziskovanja (Vogrinc, 2008). Transkribirano in urejeno besedilo je bilo odprto kodirano, zaradi večje validnosti pa sta ga analizirala oba avtorja raziskave, ki sta v prvi fazi raziskave ločeno iskala kode in opredeljevala kategorije. Opredeljene kode in kategorije sta primerjala in preoblikovala tako, da so odražale analize obeh. Rezultat primerjave in skupne presoje je torej nov, skupen nabor kod in kategorij.

REZULTATI Z INTERPRETACIJO

Mi nismo priseljenci

Sogovornike smo vprašali, kako gledajo na ambivalentnost države do priznanja statusa narodnih skupnosti narodov nekdanje Jugoslavije (Tabela 1).

Oznake respondentov	Koda	Kategorija
A, B, Č A, B, C, Č A, B, C, Č	ni volje za spremembo ustave odsotnost formalnega statusa povzroča probleme in ni politične volje občutek potiskanja na rob, so lojalni in vključeni državljani, ponižujoč status	odsotnost politične volje za ureditev statusa
A, Č B, D	nejasno, koliko generacij je potrebnih za priznanje avtohtonosti; avtohtonost je izmišljotina so avtohtona manjšina	nejasen koncept avtohtonosti
A, B, Č A, C, Č, D B	zavzemanje za formalno zagotovljene kolektivne kulturne pravice, ohranitev kulturne identitete čeprav so državljani Slovenije, imajo na voljo malo sredstev za zadovoljevanje kulturnih potrebne terjajo izenačitve statusa z madžarsko in italijansko narodno skupnostjo, ne terjajo dvojezičnosti	kolektivne kulturne pravice

Tabela 1: Odzivi intervjuvancev na nepriznavanje statusa narodnih manjšin

Sogovorniki si prizadevajo za pridobitev z zakonom potrjenega statusa narodne skupnosti, ki bi jim podelil kolektivne kulturne pravice. Verjamejo sicer, da bi bili upravičeni tudi do ustavne zaščite, a jih večina ugotavlja, da takega statusa zaradi nepripravljenosti slovenske politike realno ne bi bilo mogoče doseči. Ena temeljnih ovir je omejujoč koncept avtohtonosti (Josipovič, 2014), čeprav odgovori kažejo, da sogovorniki na avtohtonost nimajo povsem enotnega pogleda (razvidno tudi v Perić Kaselj et al., 2016; Ribičič, 2004; Škiljan & Perić Kaselj, 2018). Ne glede na razlike pa si vsi sogovorniki želijo več dostojanstva in finančne podpore, ki bi jim omogočala izvajanje dejavnosti, s katerimi bi dejansko lahko udeleževali pravico do svoje kulturne identitete. Odgovori kažejo, da sta za skupnosti problem tako pomanjkanje pozitivnega priznanja kot tudi pomanjkanje redistributivnih pravic (Fraser, 1996). »Mi smo državljani Republike Slovenije [...], a se čutimo diskriminirani v odnosu do drugih,« izpostavlja eden med njimi.

Sogovornike smo vprašali tudi, kako ocenjujejo široko definicijo priseljence v Strategiji vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (Tabela 2).

Oznake respondentov	Koda	Kategorija
A, B, C, Č, D	s strategijo niso seznanjeni, niso obveščeni k pripravi niso bili povabljeni, ni operativnih izpeljav	strategija vključevanja nepoznana
A, B, C, Č, D	takšna opredelitev vodi v diskriminacijo niso priseljenci, živeli so v skupni državi ... to je podcenjujoče je škodljiva	škodljiva definicija

Tabela 2: Ocena definicije priseljence v Strategiji vključevanja (2007)

Odgovori kažejo, da Strategije vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2007) sogovorniki ne poznajo in opozarjajo, da z njo uradno niso bili seznanjeni in da niso bili vključeni v njeno pripravo. Soglasno ocenjujejo, da je z vidika njihovih skupnosti škodljiva in podcenjujoča, saj jih reducira na priseljence. Vsi sogovorniki vztrajajo: »Se ne strinjamo, ker dejansko to [priseljenci] nismo« (A); »Mi smo nepriznana manjšina.« (C); »Mi smo večinoma slovenski državljani ... Ta podstat, nacionalna pripadnost je nekaj drugega.« (Č); »Rojen sem tukaj, šolan tukaj, živim v tej družbi, ampak hkrati se zavedam svojih korenin.« (D). Iz Strategije vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (Ministrstvo RS za šolstvo in šport, 2007) je razvidna namera odločevalcev, da se pri oblikovanju svojega pristopa oprejo na evropsko politiko s področja integracije (Skubic Ermenc, 2010; Faure Atger, 2009), in ne na evropsko manjšinsko politiko. Ta odločitev je začrtala celotno filozofijo pristopa in ima zato specifične konsekvence za izobraževanje, saj v ospredje postavlja vprašanje učnega jezika, ostale vidike vključevanja in pripoznanja pa postavi v ozadje.

Želimo urejen dostop do učenja materinščine

Nadalje nas je zanimalo, kako sogovorniki gledajo na možnosti, ki jih zagotavlja obstoječi vzgojno-izobraževalni sistem na področju varovanja kulturnih pravic skupnosti, in kje vidijo prostor za izboljšave (Tabela 3).

Oznake respondentov	Koda	Kategorija
A, C	odsotnost priznanega položaja ovira na vseh področjih status manjšine je osnova za določanje položaja tudi v šolstvu država manjšin ne kontaktira in ne informira	odsotnost formalnega priznanja je izvorna ovira
B, Č, C, D	njihova skupnost je premajhna, da bi lahko terjali uvedbo našega jezika v šole, bi pa želeli, da se uvede in financira kot dodatni jezik; tečaje jezika organizirajo sami pouk jezika poteka na osnovi meddržavne pogodbe; izvaja se redko, imajo enega učitelja za celo državo pouk je izven šolskega sistema, kot interesna dejavnost in nima statusa predmeta, mora biti tudi vsaj 5 učencev ni jasnih normativov skupnost sama obvešča ljudi prek društev, cerkve, družabnih omrežij; izvedbene težave zaradi razpršenosti učencev po šolah	neenotno in neurejeno poučevanje materinščin
Č, D	MIZŠ je investiralo v pripravo nekaj učnih načrtov za makedonski, hrvaški in srbski jezik; ne govori se o črnogorskem in albanskem jeziku v pomoč bi bilo, če bi zaživel srbski jezik kot izbirni predmet med 7. in 9. razredom; če se starši ne bi sramovali vpisati svojih otrok	pouk jezikov kot izbirnih predmetov

Tabela 3: Poznavanje in ocena udejanja kulturnih pravic pripadnikov ABČHMS7 v slovenskem VIZ sistemu

Respondenti si želijo bolj urejeno poučevanje materinščin v okviru šolskega sistema. Pri tem vprašanju so njihovi odgovori najbolj obsežni in konkretni. Identificirajo dva sklopa ovir: na eni strani so pravno-formalne, programske in finančne nedorečenosti, na drugi pa tudi nižji ugled teh jezikov in samih skupnosti. Kar zadeva prvi sklop, sogovorniki identificirajo tri ovire: (a) izvajanje pouka materinščine je odvisno od meddržavnih pogodb in ni dano kot načelna pravica narodne skupnosti; (b) organizacija pouka materinščin kot zunajšolska dejavnost je otežena zaradi razpršenosti poselitve pripadnikov narodnih skupnosti; (c) umeščenost pouka jezika v programe

7 Gre za pripadnike albanske, bošnjaške, črnogorske, hrvaške, makedonske in srbske narodne skupnosti.

osnovnošolskega izobraževanja ni zadovoljiva: položaj obveznih izbirnih predmetov, ki se izvajajo med 7. in 9. razredom OŠ, imajo le hrvaščina, srbsščina in makedonščina.

Hkrati sogovorniki izpostavljajo majhen interes za učenje materinščin s strani samih pripadnikov narodnih skupnosti, kar povezujejo z nizkim statusom njihovih skupnosti v slovenski družbi. Kot pravi eden izmed sogovornikov: »Ker nekateri, recimo sploh ti, ki so se sedaj preselili, se bojijo. Ne samo oznak, ampak bi tudi želeli, da se njihovi otroci čimprej asimilirajo v slovensko družbo. [...] Te razlike nas bogatijo in se lahko drug od drugega marsikaj naučimo.«

Odgovori potrjujejo velik razkol v politikah, kjer na eni strani razvijamo model medkulturne vzgoje, ki temelji na dvojezičnosti in medkulturnem dialogu, a je namenjen le dvema skupnostnima, na drugi strani pa pristope, ki medkulturnost ožijo bodisi na domačo kulturo bodisi so sredstvo za lajšanje prehoda od manjšinske k večinski, slovenski kulturi.

Podpiramo sobivanje in medkulturnost

Sogovornike smo vprašali tudi, kako gledajo na pomen medkulturne vzgoje v javnih šolah (Tabela 4).

Oznake respondentov	Koda	Kategorija
A B	dvom, da so v programih zastopani književniki s področja nekdanje Jugoslavije možnost učenja zgodovinskih tematik	odsotnost medkulturnega kurikuluma
B	med pripadniki skupnosti ABČHMS obstaja sodelovanje	sodelovanje med narodnimi skupnostmi
C, Č	nepriznani status je glavna preokupacija sodelujejo z lokalno skupnostjo, so vključeni	želja po pripoznanju
D	namen je medkulturno sodelovanje in sožitje status narodne manjšine bi prispeval k medkulturni barvitosti	sožitje med vsemi narodi

Tabela 4: Omogočanje medkulturne vzgoje v šolah s perspektive pripadnikov ABČHMS

Respondenti podpirajo medkulturno vzgojo in medkulturni dialog tako v družbi kot izobraževanju. Ocenjujejo, da bi njihovo priznanje prispevalo k boljšemu medkulturnemu dialogu. Vendar se tudi pri tem vprašanju vedno znova vračajo k temeljnemu problemu, to je k nepriznanemu statusu, kar jih zelo obremenjuje. V tem kontekstu je med njimi zaznano tudi zavedanje o odsotnosti njihovih kultur v programih izobraževanja: »Logično bi bilo [...] da se skozi šolo tudi tega [o svojih književnikih] učijo. Da se naučijo nekaj iz svoje sredine in neko svetovno književnost,« izpostavi

predstavnika ene izmed skupnosti. Če v primeru italijanske in madžarske narodne skupnosti lahko govorimo o medkulturnem kurikulumu (Resman, 2003; Vižintin, 2016), pa to ne velja za v ostale narodne skupnosti (vključno z romsko). Učni načrti v programih izobraževanja so zasnovani ciljno, kar učiteljem daje številne možnosti prilagajanja na specifične svojih učencev, a priročnikov in učnih gradiv za učitelje, ki bi jih usmerjali v načrtovanje bolj medkulturno zasnovanih učnih ur (npr. ZA medkulturno sobivanje, b. l.), še ni veliko. Poleg tega zelo redko naslavljam problem nezadostne medkulturne zasnove učbenikov – medkulturne narave učbenikov niti ni med kriteriji ocenjevanja kakovosti učbenikov (Košak Babuder et al., 2021).

Naši otroci so učno uspešni

Nazadnje nas je zanimala tudi ocena sogovornikov o problematiki učne in izobrazbene uspešnosti pripadnikov njihovih skupnosti (Tabela 5).

Oznake respondentov	Koda	Kategorija
A	starši težko zadovoljijo eksistencialne potrebe, več morajo delati manjša je podpora družine in slabše poznavanje šole	eksistencialne težave družin
B, C, Č, D	ne zaznajo nizke uspešnosti, člani so visoko izobraženi, številni doktorji znanosti in magistri neka raziskava kaže, da so Hrvati v Sloveniji nadpovprečno izobraženi pogosto bolj izobraženi, a prisiljeni sprejeti delovna mesta z nižjimi kvalifikacijami; številni so profesorji, tehnično izobražen kader v Slovenijo se priseljujejo visoko izobraženi ljudje	številni visoko izobraženi člani
Č	gre za napačne predstave težje dobiti zaposlitev zaradi predsodkov	napačne stereotipne predstave
Č	starši svoje otroke pogosto bolj silijo v šole, da bi izboljšali svoj življenjski položaj	ambiciozni starši
D	lahko so ovire v nespodbudnem okolju, tudi šolskem otroci, ki jih zbadajo, postanejo uporniški, razvijajo negativno samopodobo	nesprejemajoče okolje

Tabela 5: Učna in izobrazbena uspešnost pripadnikov skupnosti ABCĤMS

Sogovorniki so v veliki večini zelo kategorični pri zagovarjanju stališča, da učenci, ki so člani njihovih skupnosti, niso učno slabši od večinskega prebivalstva. Dva izpostavita eksistencialne probleme nekaterih družin, kar vpliva na učni uspeh. Ocene teh dveh sogovornikov so skladne z rezultati omenjene populacijske raziskave (Cankar, 2020), ki nakazujejo, da izobrazba morda za pripadnike narodnih skupnosti ni ključen problem, čeprav je podatkov premalo za povsem objektivno oceno. Upoštevati je potrebno, da so sogovorniki seznanjeni s situacijo aktivnih članov svojih društev in zvez, kjer se združujejo številni izobraženi ljudje, ki se zavzemajo za pravice svoje skupnosti. Kot poročajo sogovorniki, so njihovi člani dobro vključeni državljani, tudi ambiciozni glede izobrazbe za svoje otroke, ki se neposredno ne posvečajo težavam novo priseljenih ljudi. Opozarjajo pa, da so zaradi svojega ozadja tarče žalitev in pomanjkanja sprejemanja s strani okolice in tudi šole: eden izmed sogovornikov opozarja, da učni problemi ne izhajajo toliko iz družinskega okolja, »ampak [so prisotni] v vzgoji in izobraževanju. Tudi sam sem v času svojega šolanja slišal marsikatero opazko na račun svojega porekla. Edino srečo imam, da se moj priimek ne konča na -ić.« Kot opozarja sogovornik, lahko tak odnos vpliva na slabšo samopodobo učencev. Stereotipi in predsodki, ki so jih deležni, negativno vplivajo tudi na zaposlovanje: »Samo da slišijo, da je 'ta spodnji', je že dovolj,« zaključuje eden od sogovornikov. Ugotovitve kažejo, da je v slovenskem izobraževalnem prostoru prisotnega še veliko neznanja, nerazumevanja in stereotipnega posploševanja o dosežkih in specifičnih potrebah učencev, ki so pripadniki narodnih skupnosti nekdanje SFRJ. Kaže se zlasti potreba po celovitejših raziskavah.

ZAKLJUČEK

Rdeča nit odgovorov sogovornikov je problem neurejenega pravnega statusa njihovih skupnosti. Sogovorniki ostro nasprotujejo rešitvi, ki v šolskem sistemu njihove pripadnike vidi bolj kot priseljence in manj kot pripadnike narodnih skupnosti. Pristojni se namreč pri iskanju rešitev opirajo na integracijsko (in ne na manjšinsko) politiko EU, ki rešuje vprašanja vključenosti priseljencev v družbene sisteme in zagotavljanja človekovih pravic. Pri tem izpostavlja pomen medkulturnega dialoga, a ne posega v vprašanja kolektivnih pravic. Narodne skupnosti nekdanje SFRJ pa svojih težav ne vidijo v slabi vključenosti, niti ne v nezmožnosti uresničevanja svojih individualnih človekovih pravic ali v učni neuspešnosti svojih otrok. Svoje težave vidijo v zanikanju kolektivnih pravic in v nepriznavanju njihovih narodnih in kulturnih identitet. Od države ne pričakujejo, da bo zanje vzpostavila posebno ureditev izobraževanja, pričakujejo le boljši dostop do učenja materinščin za svoje otroke in takšen status v družbi, ki bo njihovim jezikom in kulturam dal enak status kot ostalim. Verjamejo, da so njihovi otroci v šoli uspešni, a opozarjajo na obstoj predsodkov in žalitev, ki so jih deležni njihovi pripadniki zaradi svojega jezikovnega in kulturnega

ozadja. Očitno je, da se med izobraževalno politiko in narodnimi skupnosti kaže velik razkol v opredelitvi problema in ciljev, ki naj bi jih dosegli.

V uvodnem delu smo pokazali, da se politike razvijajo glede na pravni status ciljne skupine, kateri so namenjene, ne pa glede na pedagoške kriterije. Če bi politiko gradili na pedagoških kriterijih, bi preprosteje raziskovali in tudi razvijali šolstvo v enotnem inkluzivnem in medkulturnem duhu, ki bi bil hkrati povezovalen in odziven na specifične potrebe. To bi denimo pomenilo, da bi lahko dobro vključenost velikega dela pripadnikov narodnih skupnosti narodov nekdanje SFRJ v slovensko družbo in njeno societalno kulturo (Kymlicka, 2005) ter njihove uspehe na področju izobraževanja uporabili tudi kot enega izmed sredstev za vključevanje novo priseljenih članov teh skupnosti: dobro je, da imajo novo priseljeni dostop do intenzivnega učenja slovenščine in da se razvijajo različni pristopi postopnega vključevanja v šolo in pouk (Jelen Madruša & Majcen, 2018). Toda te elemente redistributivne politike bi morali povezati s politiko pripoznanja ter učence tesneje povezati s svojimi skupnostmi. Te skupnosti pa bi veljalo kot partnerje vključiti v razvoj novih rešitev na šolskem področju ter omogočiti nadaljevanje učenja materinščin in ohranjanje svojih kulturnih identitet. Nenazadnje bi morali na ravni sistemskih, kurikularnih in metodičnih rešitev okrepiti tudi elemente medkulturnega kurikuluma in vzgoje.

VIRI IN LITERATURA

- Bingham, Charles (2001). *Schools of Recognition. Identity Politics and Classroom Practices*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Brezigar, Sara (2012). Do Third Country Nationals in Slovenia Face Prejudice and Discrimination? *Dve domovini / Two Homelands* 35, 149–161. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KHRI6U1U>.
- Brezovar, Darja, Irena, Čengija Peterlin, Gašperšič, Marjeta, Novak, Marta (2014). *Smernice za pripravo načrta osnovne šole in vrtca za učinkovitejše vključevanje Romov v predšolsko vzgojo in osnovno šolo*. Novo mesto: Razvojno izobraževalni center Novo mesto.
- Bučar Ručman, Aleš (2014). *Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Cankar, Gašper (2020). *Pravične možnosti izobraževanja v Sloveniji. Populacijska raziskava o učencih s posebnimi potrebami, priseljencih in njihovim socialno-ekonomskim statusom v povezavi z dosežki v šoli*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Crawford, Alan, N. (2002). Bilingual Education in the United States: a window on a Latvian situation. *Intercultural Education* 13/4, 375–389. <https://doi.org/10.1080/1467598022000023830>.
- Deklaracija Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (2011). *Uradni list RS*, št. 7/11, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DEKL32>.
- Evropska komisija (2018). *Bilateralni sporazumi in širše mednarodno sodelovanje*. Eurydice, 27. 1. 2022, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/bilateral-agreements-and-worldwide-cooperation-68_sl.
- Faure Atger, Anaïs (2009). *Education and Political Participation of Migrants and Ethnic Minorities in the EU: Policy Analysis*. CEPS Special Report.
- Fraser, Nancy (1996). *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, and Participation*. The Tanner Lectures on Human Values. Stanford: Stanford University.
- Fraser, Nancy, Honneth, Axel (2003). *Redistribution or Recognition? A Political-philosophical Exchange*. London: Verso.
- Jelen Madruša, Mojca, Majcen, Ivana, ur. (2018). *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA institut.
- Josipovič, Damir (2014). Avtohtonost, etničnost, narodnost in definicija narodne manjšine. *Zgodovinski, politološki, pravni in kulturološki okvir za definicijo narodne manjšine v Republiki Sloveniji* (ur. Vera Kržišnik Bukič, Damir Josipovič). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 9–34.
- Josipovič, Damir (2019). Spremembe etnične in migracijske ter izobrazbene strukture prebivalstva mestne občine Ljubljana – primerjava podatkov popisov 1991, 2002 in 2015. *Journal Of Ethnic Studies / Revija za narodnostna vprašanja* 82, 25–47,

- <https://rig-td.si/sl/clanki/spremembe-etnicne-in-migracijske-ter-izobrazbene-strukture-prebivalstva-mestne-obcine-ljubljana-primerjava-podatkov-popisov-1991-2002-in-2015-3>.
- Kocbek, Katarina, ur. (2018). *Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA institut.
- Komac, Miran, Barle Lakota, Andreja (2015). Breaking the Glass Ceiling: The Case Of The Roma Ethnic Minority in Slovenia. *Dve domovini / Two Homelands* 41, 23–34. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-PJMBZUOJ>.
- Komac, Miran, Bešter, Roman, Medved, Felicita, Medvešek, Mojca, Pirc, Janez, Roter, Petra, Vrečer, Natalija (2012). *Srbi v Beli krajini*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Košak Babuder, Milena, Mavrič Gavez, Irma, Ivanuš Grmek, Milena, Torkar, Gregor (2021). Kako dobri so slovenski učbeniki? Kazalniki kakovosti in ocenjevanje učbenikov. *Sodobna pedagogika* 72/3, 26–45.
- Kržišnik Bukič, Vera (2014). *Kdo so narodne manjšine v Sloveniji – zbornik skupine avtorjev*. Ljubljana: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti.
- Kymlicka, Will (2005). *Sodobna politična filozofija: uvod*. Ljubljana: Krtina.
- Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport (b. l.). *Učni načrti obveznih izbirnih predmetov*, <https://www.gov.si teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli>.
- Ministrstvo RS za šolstvo in šport (2007). *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji*.
- Ministrstvo RS za šolstvo in šport (2011). *Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji: dopolnilo k Strategiji 2004*, <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Razvoj-solstva/Strategije-Romi/Strategija-vzgoje-in-izobrazevanja-Romov-v-Republici-Sloveniji-dopolnitev-2011.pdf>.
- Novak, Marta (2008). *Učni načrt. Izbirni predmet. Romska kultura : program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Obreza, Janez (2010). Etnične manjšine v Sloveniji s poudarkom na pripadnikih narodov in narodnosti nekdanje Jugoslavije. *Pravna praksa* 127/5–6, 327–364.
- Perić Kaselj, Marina, Vukić, Aleksandar, Zlatković Winter, Jelena (2016). Croatian Ethnic Associations in Slovenia : Historical Context and the Ethnic Situation. *Dve domovini / Two Homelands* 43, 105–115. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-PLH5QU9K>.
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013). *Uradni list RS*, št. 52/13, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11583>.
- Pravilnik o prilagoditvah šolskih obveznosti dijaku v srednji šoli (2018). *Uradni list RS*, št. 30/18, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV13430>.
- Pravilnik o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah (2018). *Uradni list RS*, št. 30/18 in 22/20, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV13433>.

- Resman, Metod (2003). Interkulturalna vzgoja in svetovanje. *Sodobna pedagogika* 54/1, 60–79.
- Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (2002). *Uradni list RS*, št. 106/02, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO20>.
- Ribičič, Ciril (2004). Ustavnopravno varstvo manjšinskih narodnih skupnosti v Sloveniji. *REVUS* 2/2, 29–43. <https://doi.org/10.4000/revus.1530>.
- Rutar, Sonja (2018). Kakovost šole s perspektive učencev s priseljenko izkušnjo kot izhodišče za zagotavljanje inkluzivnega izobraževanja. *Dve domovini / Two Homelands* 48, 109–127. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-LOEVXSCR>.
- Skubic, Ermenc Klara (2006). Slovenska šola z druge strani. *Sodobna pedagogika* 57 (posebna izdaja), 150–167. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DUUQ9JEX>.
- Skubic, Ermenc Klara (2010). Slovenska strategija vključevanja učencev migrantov v izobraževanje v kontekstu evropske izobraževalne politike. *Kulture v dialogu: zbornik* (ur. Nives Ličen). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 79–89.
- Sleeter, Cristine, E., Grant, Carl, A. (2007). *Making Choices for Multicultural Education: Five Approaches fo Race, Class, and Gender* (6th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Škiljan, Filip, Perić Kaselj, Marina (2018). *Hrvati u Sloveniji*. Ljubljana: Savez hrvatskih društava u Sloveniji.
- Šumi, Irena, Josipovič, Damir (2008). Avtohtonost in Romi: K ponovnemu premisleku načel manjšinske politike v Sloveniji. *Dve domovini / Two Homelands* 28, 93–110. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-CRG3U4YZ>.
- Valentinčič, Dejan (2018). Ali bo Slovenija dobila šest novih manjšin? *Pravna praksa* 37/26, 12–14.
- Vižintin, Marijanca Ajša (2016). (Im)migrant and Ethnic Minority Literature in Education Curricula in Slovenia. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* 18/1. <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2763>.
- Vižintin, Marijanca Ajša (2019). Bosnian Language Lessons as the Mother Tongue of Immigrants and their Descendants in Slovenia. *Both Muslim and European. Diasporic and Migrant Identities of Bosniaks* (ur. Dževada Šuško). Leiden, Boston: Koninklijke Brill NV, 124–147.
- Vogrinc, Janez (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996). *Uradni list RS*, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr., 25/17 – ZVaj, 123/21 in 172/21, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445>.
- Zakon o osnovni šoli (2016). *Uradni list RS*, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>.

- Zakon o tujcih (2021). *Uradni list RS*, št. 91/21 – uradno prečiščeno besedilo in 95/21 – popr., <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8405>.
- Zavod RS za šolstvo (2012). *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole*, <https://www.zrss.si/stiki-s-prakso/aktualno/varno-spodbudno-ucno-okolje/smernice-za-sprejem-in-podporo-predsolskim-otrokom-ucencem-in-dijakom-iz-ukrajine>.
- ZA medkulturno sobivanje (b. l.). *Uporabna gradiva za vključevanje otrok in družin priseljencev*, <http://www.medkulturnost.si/gradiva> (26. 11. 2021).
- Zorman, Anja, Zudič Antonič, Nives (2006). Prvi koraki pri razvijanju medkulturnega zavedanja: seznanjanje z jezikom okolja na narodnostno mešanih območjih v Republiki Sloveniji. *Sodobna pedagogika* 57 (posebna izdaja), 232–245. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NKNB553L>.

SUMMARY

THE POSITION OF NATIONS OF FORMER YUGOSLAVIA IN THE SLOVENIAN EDUCATION SYSTEM

Jaka KLUN, Klara SKUBIC ERMENC

The article presents the findings of a study conducted among the representatives of cultural associations of former Yugoslavia's constitutive nations in Slovenia. The associations strive to attain legal acknowledgment of their national communities so that some of their collective rights gain legal protection. Semi-structured interviews were conducted to gain insight into the representatives' views on their nations' situation in Slovenian society and education, including their expectations regarding education. The results are interpreted from the perspective of emerging multicultural policies categorized according to different legal statuses of the ethnic groups in Slovenia: education in ethnically mixed areas (referring to Italian and Hungarian national communities); Roma education; integration of immigrant students (including members of nations of former Yugoslavia) into education. Due to the lack of legal acknowledgment, their collective educational rights are very limited; based on bilateral intergovernmental agreements, their mother tongues can be taught as an extra-curricular activity in schools. Some of the nations' languages also gained the status of elective subjects in primary schools.

Additionally, the educational needs of members of nations of former Yugoslavia are addressed within an integration strategy for immigrant students in education, adopted by Slovenian education authorities in 2007. The strategy also refers to those citizens who need support in the Slovenian language learning and social integration. Results of the study indicate the respondents' strong opposition to tackling the issue of educational rights within the immigrant integration policy. They do not see themselves as immigrants needing support in language learning and integration into Slovenian society. As citizens, they are well integrated, yet they claim collective cultural rights that would provide better opportunities for the teaching of their mother tongues and the recognition of their cultures in the school curricula.

